

Batman'da 6-12 Yaş Aralığındaki Çocukların Dijital Medya Araçları Kullanımına Annelerin Bakışı

Kübra Edis

Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, Türkiye

kbr.edis.04@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8517-9043>

Received: 24 March 2020, **Accepted:** 22 April 2020, **Online:** 24 April 2020

Özet

Bu çalışmanın temel konusu, dijital medya araçlarını (bilgisayar, internet, tablet, akıllı telefon) kullanımının 6-12 yaş aralığındaki çocukların gelişimine ve okul başarısına etkileridir. Çalışmada 6-12 yaş aralığındaki çocuklarda dijital medya araçlarının kullanımının çocuk gelişimine etkilerinin yanı sıra çocukların dijital medya araçları kullanımında annelerin tutum, görüş ve yaklaşımlarının ortaya konulması amaçlanmaktadır.

Çalışma, nitel araştırma yöntemi kapsamında görüşme tekniğine dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Çalışma örneklemini, Batman kent merkezinde bulunan, sosyo-ekonomik göstergeler açısından farklılık gösteren üç mahallede yaşayan toplam 15 kadın oluşturmaktadır.

Çalışmada yapılan verilerin analizleri sonucunda 6-12 yaş aralığında çocuk sahibi olan kadınların, dijital medya araçlarının çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerine odaklandığı görülmektedir. Katılımcılar, çocuklarının okuldaki başarılarının düşmesinde dijital medya araçlarının kullanımının önemli etkisinin olduğu belirtilmiştir. Ayrıca günümüzde artık ailenin ekonomik durumunun çocukların dijital medya araçları kullanımındaki etkisinin eskisi kadar ayırt edici bir faktör olmadığı görüşüne ulaşılmıştır. Çocukların dijital medya araçlarını kullanımında annelerin sergilediği görüş, tutum, yaklaşımları ile çocukları dijital medya araçlarının olumsuz etkilerinden korumak için geliştirdikleri yöntemler arasında farklılıkların olduğu gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Anne, Batman, Çocuk, Çocuk Gelişimi, Dijital Medya

A Mother's View of the Use of Digital Media Tools for Children Aged 6-12 in Batman

Abstract

The main topic of this study is the effects of the use of digital media tools (computer, internet, tablet, smartphone) on the development and school success of children aged 6-12. The aim of the study is to demonstrate the effects of the use of digital media tools on children's development as well as the attitudes, views and approaches of mothers in the use of digital media tools in children between 6-12 years of age.

The study was conducted based on interview technique within the scope of qualitative research method. The study sample consisted of a total of 15 women living in three neighborhoods in downtown Batman that differed in terms of socio-economic indicators.

Analysis of the data in the study shows that women who have children in the age range of 6-12 focus on the negative effects of digital media tools on children. Participants noted that the use of digital media tools had a significant impact on their children's success in school. In addition, it has been found that the impact of the family's economic situation on children's use of digital media tools is not as distinctive as it used to be. It has been observed that there are differences between the views, attitudes and approaches exhibited by mothers in the use of digital media tools by children and the methods they develop to protect children from the negative effects of digital media tools.

Keywords: Mother, Batman, Child, Child Development, Digital Media

Giriş

Günümüzde bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte dijital medya araçları her yaş grubundaki insanların yaşamında yer edinmektedir. Bu durum, tavrı alma bilincinin henüz gelişmediği ve toplumun yeterince ilgilenmediği çocuklar için birçok risk alanı oluşturmaktadır. Bu risk alanından korunmak için öncelikle riski ve risk altında olan grubu iyi tanımlamak gerekmektedir. Risk kavramı, temelinde olumsuzluk barındıran bir kavram olarak görülmektedir. Bu bağlamda riskin esas öznesi olan çocuğu dijital medya noktasında ne gibi olumsuz faktörler beklemektedir? sorusunun cevabı önemlidir. Örneğin, uzun bir süre dijital medya araçlarıyla vakit geçiren bir çocukta psikolojik, sosyal, bilişsel ne gibi etkiler yarattığını sorgulamak ve buna dair çözüm yolları aramak büyük önem teşkil etmektedir.

Bu bağlamda, “çocuk, öğrenmenin ve gördüğünü taklit etmenin diğer tanımıdır” (Küçük Kurt, 1989 akt Özen and Kartelli (2017, 82)) ve dijital medya araçlarının görüntülü mesajlarla çocuğun görme duyusuna hitap etmesi (Küçük Kurt, 1989 akt Özen and Kartelli (2017, 82)) gelişimini etkilemektedir. Özellikle 6-12 yaş aralığındaki çocukların gelişim süreci değerlendirildiğinde, bu

yaş grubundaki çocukların okul gibi geniş bir sosyal ortama geçtiği bir dönemde, dijital medya araçlarıyla kurduğu bağ sosyal çevresiyle kurduğu bağı etkilemektedir. Örneğin, dışarıda kendi akran grubuyla kurması gereken arkadaşlıkları dijital medya üzerinden edinen çocuklar sosyalleşmeyi farklı bir boyuta taşımaktadır. Ayrıca çocuk, aile ve akrabasıyla geçirmesi gereken vaktin büyük oranını dijital medyada geçirerek yakın çevresiyle olan ilişkisine mesafe koymaktır. Bu farklılaşma beraberinde çocuğun gelişiminde ebeveynlerin rolü de değişmektedir.

Bir anın bir anı tutmadığı bu çağda, makineler sürekli güncellenmekte, bir önceki sürekliliğinden koparılmakta ve böylece evrene hâkim olan süreksizlik boşluğunda kaybolmaktadır. Bu teknik süreksizlik zaman, mekân, düşünce, kimlik, irade, gerçeklik gibi imgesel ve sezgisel alanda belirsizliğe yol açmaktadır. Artık varlıklar oluşlarını ispatlamadan değer kaybetmekte ve yitip gitmektedir. Kimsenin kimseyi duymadığı evrende insan, köklerin gıcirtısına bile sağırdır. Yetişen çocuklar, büyüyen nesiller sanalın karakteristik özelliğine bürünüp, kendileri için her gün bir yenisi tasarlanan simülasyonlara kapılıp giderken bu dalgın tavrının doğuracağı sonuçlardan bihaberdir. Doğurduğunun, doğduğu dünyayı algımlarken, bir yandan köklerin gıcirtısına sağır olan insan diğer yandan sanalın ezgileriyle kendinden geçmektedir. Öyleyse günümüz çağında insan kim olduğunun, neye benzediğinin, nerde durduğunun, kime, neye esir olup ve aslında neye kime hükmettiğinin bilincinden yoksundur. Özellikle 6-12 yaş grubundaki çocukların psiko-sosyal ve bilişsel dünyasındaki yenilik algısını doğru yönetmek noktasında ebeveynlere büyük bir görev düşmektedir. Bu noktada çağın en büyük hastalıklarından biri olan “tekipleşme” imgesi dijitalleşen yaşam içerisinde çocuk kavramı ve çocukluk figürlerinin değişim göstermesine neden olmaktadır. Böylece “aile yapısının farklılığı temel alınıp düşünüldüğünde; geleneksel aileden modern aileye farklılık gösteren çocukluk, artık internetin herkes tarafından aynı şekilde ulaşılır hale gelmesiyle tek tip bir çocuk prototipi ortaya çıkarmıştır”. Böylelikle artık dijital dünyada büyüyen çocukların ebeveynleri de dijital çağı takip etmesi gerekmektedir (Dursun, 2019). Bu açıdan, internet tabanlı dijital medya araçlarının sağlıklı bir şekilde nasıl kullanılabilceği, internet bağımlılığının ne olduğu, internetin nasıl kullanılması gerektiği, çocukların internette karşılaşabileceği siber zorbalığın ne olduğu gibi konularda velilerin yanı sıra öğrenci ve öğretmenlere de seminer, konferans gibi etkinliklerin artırılması önem taşımaktadır (Numanoğlu & Bayır, 2012, 311).

Bu çalışmada da gelişimsel olarak önemli bir dönemde olan 6-12 yaş dönemindeki çocukların ebeveynlerinden annelerin dijital medya-çocuk ilişkisini nasıl değerlendirdiği, çocukların dijital medya araçlarını kullanımına yönelik, görüş, tutum ve yaklaşımlarının nasıl olduğu, annelerin dijital medya araçlarının olumsuzluklarını nasıl tarif ettikleri gibi soruların cevapları aranmaya

çalışılmaktadır.

Bu bağlamda çalışmanın konusunu, annelerin bakış açısıyla 6-12 yaş aralığındaki çocukların internet tabanlı dijital medya araçlarını (tablet, akıllı telefon, bilgisayar, notebook) kullanımlarının çocuk gelişimi ve okul başarısı üzerindeki etkileri oluşturmaktadır. Çalışmada aynı zamanda çocukların dijital medya araçlarının kullanımında annelerin tutum, görüş ve yaklaşımları ortaya konulması amaçlanmaktadır. Bu kapsamda, çalışmada çocuklarının dijital medya araçlarını kullanım biçimleri, annelerin dijital medya-çocuk ilişkisini nasıl değerlendirdiği, dijital medya araçlarının olumlu ve olumsuz yanlarını nasıl tarif ettikleri, annelerin dijital medya araçlarına verdikleri tepkiler anlaşılmasına çalışılmaktadır.

Günümüzde dijital medya araçlarının hızla gelişip yaygınlaşmasıyla beraber bilgisayar, tablet, akıllı telefon gibi cihazlar yetişkinlerin yaşamlarında olduğu kadar çocukların yaşamlarında da hızlı bir şekilde yer edinmeye devam etmektedir. Dolayısıyla bugün gelinen noktada zamanının çoğunluğunu okul ve ev ikileminde geçiren çocukların en yakın arkadaşları dijital medya araçları olmaktadır. Dijital medya araçları insan yaşamında kolaylıklar sağlayabileceği gibi bilinçsiz ve kontrolsüz kullanımında olası tehlikeleri de beraberinde getirebilmektedir. Özellikle dijital medya araçlarını bilinçsiz ve kontrolsüz kullanımı çocukların gelişimini olumsuz etkileyebilmektedir. Bu açıdan çocukların dijital medya araçlarından sağlıklı ve verimli şekilde faydalanması ve olası tehlikelere karşı güvenliğinin sağlanması önem arz etmektedir (Muslu & Bolışık, 2009, 445). Bu çerçevede, bu çalışmanın Batman özelinde çocukların dijital medya araçlarından sağlıklı, verimli şekilde faydalanması ve olası tehlikelere karşı güvenliğinin sağlanması endişesi ile hazırlanmış olması bu çalışmanın önemini göstermektedir.

6-12 yaş grubundaki çocukların içinde bulunduğu dönem gelişimsel olarak önemli bir döneme tekabül etmektedir. Bu dönem “hayallerle ve gerçekliğin iç içe olduğu” ve gelişimsel açıdan önemli geçişlerin yaşandığı bir dönemdir. Çocuklar bu dönemde okul gibi geniş bir sosyal ortama katılmakta ve ergenlik gibi önemli bir diğer döneme geçiş yaşamaktadır. Bu dönemin en önemli özelliği ise çocukların ergenlik döneminin getireceği “bedensel, zihinsel ve sosyal-duygusal” değişikliklere hazırlanılmasıdır (islam-tr.org, 09.08.2010). Dolayısıyla 6-12 yaş döneminde çocukların yaşadıkları ergenlik dönemi gibi bir diğer gelişimsel dönemi etkilemektedir. Bu açıdan bu dönemde çocukların dijital medya araçlarıyla ilişkilerinin incelenmesi önem taşımaktadır.

Çalışmanın bir diğer önemi ise bilimsel çalışmalarda birçok disiplinin (sosyoloji, psikoloji, iletişim, antropoloji gibi) konusu olan çocuklar bu çalışmada çocuk ve dijital medya ilişkisi

bağlamında sosyolojik olarak ele alınmasıdır. Aynı zamanda yeni bir bilimsel alan olmasından dolayı çocuklarla ilgili literatürün hızla gelişmesine de katkıda bulunma çabasıdır.

Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışma nitel araştırma kapsamında gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırmalarda birçok teknik kullanılmaktadır. Bu çalışma özelinde ise derinlemesine görüşme tekniğinden yararlanılmıştır. Bir veri toplama tekniği olarak, Derinlemesine görüşme, açık uçlu soruların sorulması, cevapların kaydedilmesi ve sonradan eklenebilen sorularla araştırma konusunun daha da derinlemesine incelenmesini sağlamaktadır (Kümbetoğlu, 2012, 71). Bu bağlamda, yarı yapılandırılmış soru formu çerçevesinde Batman kent merkezinde yaşayan ve çocuk sahibi kadınlarla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerde katılımcılara kartopu örnekleme ile ulaşılmıştır (Yıldırım & Şimşek, 2013, 139). Bu yaklaşım sayesinde Batman kent merkezinde yaşayan ve 6-12 yaş aralığında çocuk sahibi kadınlara ulaşılarak, çocukların internet tabanlı dijital medya araçlarını (tablet, akıllı telefon, bilgisayar, notebook) kullanımlarının onların gelişimine ve çocukların okul başarısı üzerindeki etkilerine dair derinlemesine bilgilere ulaşılmıştır.

Bu araştırmanın evrenini Batman kent merkezi oluşturmaktadır. Araştırma evreninin Batman olarak seçilme nedeni, Batman kent merkezinde 6-12 yaş aralığındaki çocukların internet tabanlı dijital medya araçlarını (tablet, akıllı telefon, bilgisayar, notebook) kullanımlarının çocuk gelişimi ve okul başarısı üzerindeki etkilerinin daha önce araştırılmamış olmasından kaynaklanmaktadır. Bu kapsamda araştırma örneklemini ise Batman kent merkezinde bulunan ve farklı sosyo-ekonomik göstergelere sahip mahallelerde yaşayan kadınlar oluşturmaktadır.

Daha önce Batman kentleşme süreci ile alakalı yapılan çalışmada, Batman kent merkezindeki mahalleler sosyo-ekonomik göstergeler, yerleşim türleri ve yapı stokuna göre üç grupta (gecekondu, karma ve ruhsatlı/planlı) sınıflandırılmıştır (Türk, 2020, 123-124). Bu veriler ışığında bu çalışmada da farklı sosyo-ekonomik göstergelere sahip mahallelerde yaşayan katılımcılara ulaşmanın çalışma açısından önemli olduğu düşünülmüştür. Neticede, araştırma kapsamında Gültepe (ruhsatlı/planlı/zengin) Cudi (karma/orta) ve Yeşiltepe (gecekondu/yoksul) mahallelerinde ikamet eden kadınlarla görüşülmüştür.

Bu çalışma, Batman kent merkezindeki mahallelerde oturan ve 6-12 yaş arası dijital medya araçlarını kullanan toplamda 15 çocuğun annelerinin verdikleri cevaplarla sınırlı tutulmuştur.

Araştırmanın Bulguları

6-12 yaş arası dijital medya araçlarını kullanan çocukların anneleriyle yapılan görüşmelerde konu dâhilinde yönlendirilen sorulara karşılık alınan cevaplar aşağıda alt başlıklar halinde analiz edilmiştir. Çalışmada elde edilen bulgular ise şöyledir:

Dijital Medya ve Çocuk İlişkisine Dair Annelerin Görüşleri

Günümüzde dijital medya araçlarının küçüğünden büyüğüne herkesin hayatının ayrılmaz bir parçası haline gelmesi hem çocukların dijital medya araçlarına erişiminin kolaylaşmasına hem de çocukların dijital medya araçlarıyla geçirilen zamanın sıklığını arttırmasına sebep olmaktadır. Çalışma süresince annelerin birçoğunun hem kendi çocuklarının hem de çevredeki çocukların 6 yaşından daha erken yaşlarda dijital medya araçlarıyla tanışmış kullanmış olmalarını belirtmiş olmaları çocuklarda dijital medya araçlarının kullanım yaşının daha erken yaşlara düştüğünün ifade edildiğini söyleyebilmekteyiz:

G6: “3, 4 yaşından beridir telefon ve bilgisayar kullanmayı biliyor çocuğum... Bırakırsam gece yarısına kadar kullanır.”

G14: “Günümüzdeki çocuklara baktığımızda altı yaşından daha erken yaşlarda dijital medya araçlarıyla tanışıp kullanmaya başlamaktadırlar”

Çocukların dijital medya araçlarını kullanımlarında annelerin hem kendi çocukları hem de çevredeki çocuklar üzerinde deneyim ve gözlemledikleri durumlar çocuk-medya ilişkisi açısından oldukça önem taşımaktadır. Bu nedenle dijital medya araçlarının çocukların dünyasında nedenli yer edindiğini öğrenmek amacıyla annelere yönelttiğimiz “Günümüzde çevrenize ve çocuklarınıza baktığınız zaman genel olarak çocukların dijital medya araçlarını (bilgisayar, cep telefon, tablet...) kullanımı ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?” sorunda annelerin görüşleri öğrenilmeye çalışılmıştır. Annelerin bu soruya yönelik görüşleri ise günümüzdeki çocukların dijital medya araçlarını bilinçsiz, kontrolsüz ve aşırı bir şekilde kullandıkları şeklinde olmuştur:

G15: “Şuan ki çocukların hem ellerinde hem de ceplerinde telefon var. Gereksiz buluyorum.”
G1: “Fazlasıyla kullandıklarını ve gereksiz yere kullandıklarını düşünüyorum. Kızımın arkadaşlarıyla da kıyasladığımda sadece oyun için kullanmaları beni çok üzüyor. Zekâyı geliştirecek hiç bir şey için kullanmıyorlar.”

Günümüzde dijital medya araçlarının hızla yaygınlaşması ve ulaşılabilirliğinin artması bu araçları edinmede sosyo-ekonomik durumu etkilemektedir. Sahada yapılan görüşmelerde katılımcı annelere yönelttiğimiz çocukların teknolojik cihazları kullanımında ebeveynlerin sosyo-ekonomik durumunun etkili olup olmadığı sorusuna anneler günümüzde bu cihazların edinilmesinde ekonomik durumun fark etmediğine yani geçmişteki gibi bu cihazların kullanımında ekonomik durumların belirleyici olmadığını belirtmişlerdir.

G13: “Artık herkesin evinde var. Eskiden bir bilgisayar vardı herkesin evinde yoktu şimdi herkesin elinde telefon var ondanda internete bağlanabiliyorsun. Eskiden birinin evinde bilgisayar varken çok zenginler gibi bir yaklaşım vardı. Ama şimdi zengin fakir aynı olmuş. Cebinizde artık bilgisayar taşıyorsunuz”

İnsan doğası gereği sosyal bir varlık olarak bilinmektedir. Dolayısıyla bireylerin toplum içerisinde toplu bir yaşam sergilemesi ya da toplumda yaşayan bireylerle ilişki içerisinde olması sonucunda bireyler için sosyalleşme olayı gerçekleşmektedir (Işık, 2018, 13). Bu açıdan bakıldığında Sanayileşme dönemiyle birlikte değişen yaşam tarzı, aile yapısı, komşuluk, akrabalık ilişkileri, değişen mekânsal/fiziksel çevre gibi pek çok etkenler sonucunda günümüzde çocukların sosyal çevreden yoksun olarak hızlı bir şekilde gelişen ve yaygınlaşan medya araçlarıyla daha fazla zaman geçirmesini kaçınılmaz hale getirmektedir. Bu durumu anneler yukarıdaki soruya binaen kendi dönemleriyle kıyasladığında; günümüzdeki çocukların kendi yetiştikleri dönemden farklı olarak büyüdüklerini belirterek günümüzde yetişen çocukların sosyal ve doğal çevresinden soyutlanmasını üzüntüleriyle dile getirmişlerdir. Annelerden G6 hanımın günümüzdeki çocukların dijital medya araçlarını kullanımlarına yönelik görüşleri ise şu şekildedir.

G6: “Bizim çocukluğumuz dışarıda oyun oynarken geçti, hayvanlar arasında geçti eğlenceli geçti. Ama şimdiki çocuklar hep evdeler. Acıyorum onlara çocukluklarını yaşayamıyorlar. Çok acıyorum onlara.”

Çocukların dijital medya araçlarına sahip olmaları ya da olmamaları bu cihazları sık kullanmalarını anlamına gelmemektedir. Özellikle bu cihazların taşınabilir olması, her yerde ulaşılabilir olması, kablosuz ağların çoğalması çocuklarda medya araçlarıyla daha fazla zaman geçirilmesini engelleyememiştir. Günümüzde çocukları ne kadar teknolojiden uzak tutmaya çalışırsak çalışalım teknolojiyle büyüyen çocukları teknolojiden uzak bir şekilde yetiştiremeyiz. Burada önemli olan ilk kurum çocukların sosyalleşmesinin gerçekleştiği aile kurumudur. Ebeveynlerin dijital medya araçları hakkında kullanım bilgisine sahip olmamaları çocuklara karşı nasıl bir tutum sergilenmesi

gerektiğinin bilinmemesi çocukları daha çok teknolojik cihazlara bağımlı hale getirebilmektedir. Bu durumu bu çerçevede değerlendiren katılımcı annelerden el sanatları hocası olan G14 hanım teknolojiye her yerde ulaşılabilmesinin kaçınılmaz olması durumuna bağlı olarak bilinçli bir şekilde çocukların yetiştirilmesinin ilk olarak ebeveynlerin bu konuda bilinçlendirilmesi gerekliliğine vurgu yaparak durumu şu şekilde açıklamıştır:

G14: “Aslında biz ne kadarda sınırlamak istesekte dışarıda o eksikliği tamamlamak istiyorlar. İnternet Caferlere gidiyorlar. İşte diyorsun ki evde sınırladın ama dışarıda!(...)Bence bu teknolojinin nasıl kullanacağı hakkında hem çocuklara hem de ebeveynlere eğitimler verilmeli. Her şeyden en önemlisi ilk önce anne-babalar eğitilmeli.”

Bu bağlamda, günümüzde çocukların dijital medya araçlarını kullanımının 6 yaşından daha küçük yaşlara düştüğü, çocukların bu medya araçlarını bilinçsiz, kontrolsüz ve aşırı kullandığı, çocukların medya araçlarına erişiminde ailenin ekonomik durumunun eskisi kadar ayırıcı bir faktör olmadığı, ebeveynlerin çocukların dijital medya araçlarını kullanımında önemli bir rol üstlenildiğine ulaşılmıştır.

Dijital Medya Araçlarının Çocuk Gelişimine Etkileri Üzerine Annelerin Sergiledikleri Görüş, Tutum ve Yaklaşımlar

Son yıllarda internetin; tablet, akıllı telefon, notebook gibi araçlar sayesinde hızla yaygınlaşması ile internet uygulamalarından çocukları uzak tutmamız neredeyse imkansız bir hal almaktadır. Dijital medya araçlarının yaşamımıza bu derece yer edinmesi beraberinde bir takım olumlu ve olumsuz sonuçları meydana getirmektedir. Bu teknolojileri en çok kullanan yaş grubunun çocuk ve ergenler olması önemli bir risk taşımaktadır. Geleceğin temelini çocuklar oluşturduğu için sağlanan kazanımların gelişim açısından sağlam bir yapı oluşturulması gerekmektedir. Bunun önceliği ise dijital medya araçları hakkında bilinçli ebeveynlerin yetiştirilmesidir. Dolayısıyla ebeveynlerin dijital medya araçlarının kullanım bilgisine sahip olması çocuk-medya ilişkisinde çocukların olası tehlikelerle karşı karşıya kalma durumunu belirlemektedir. Bu süreçte ebeveynlerin eğitim durumu da önemli bir faktör olarak görülebilmektedir. Bu çerçevede sahada ebeveynlerden annelerle yapılan görüşmelerde okuryazar olmayan G11 hanımın dijital medya araçlarının olumlu ve olumsuzlukları yönünde bilgisinin olmaması, bu gibi ebeveynlerin çocuklarının olası tehlikelere karşı açık olduğunun göstergesi olabilmektedir:

G11: “Evimizde bilgisayar yok. Benimde telefonum yok ama oğlum internet kafeye sürekli gider

orda internete girer. Teknolojik cihazların iyi olup olmadıklarını bilmiyorum.”

Dijital medyanın zararlarından haberdar olan katımcı annelerden öğretmen G14 hanım ise çocuğunu olası tehlikelerden korumak adına kendince aile ortamında belirli kurallar getirerek çocuğunda sorumluluk bilinci oluşturarak belirli saatlerde sınırlandırmalar getirerek çocuğunu olası tehlikelere karşı korumayı ve internet bağımlılığının önüne geçmeyi amaçlamıştır:

G14: “Biz sınır bıraktık. Okuldan sonra gelir yemeğini yer derslerini çalışır. Ders sonunda bir veya iki saat müsaade ederiz.” Katılımcı annelerin bu görüşlerinden yola çıkılarak çocukları dijital medya araçlarının tehlikelerine karşı korunmasında ebeveynlerin bilinçli olmasının önem taşıdığı görülmektedir.

Dijital medya araçlarının olumlu ve olumsuz etkileri çocukların gelişimi üzerinde önemli etkiler yarattığı bilinmektedir. Bu etkiler psikolojik, sosyal, fiziksel, bilişsel ve ahlaki olarak bilinmektedir. Yapılan saha görüşmelerinde ise, annelerin hemen hemen çoğu dijital medya araçlarının çocuklar üzerinde eğitim amacı dışında kullanımının tehlikeli olduklarını belirterek dijital medyanın araçlarının çocukların gelişiminde olumsuz etkileri üzerine yoğunlaşmışlardır. Bu görüşmelerde tablet, notebook, bilgisayar, akıllı telefon gibi internet erişimine bağlanan dijital medya araçlarında zamanlarının çoğunu geçiren çocuklarda iletişim eksikliği, sosyal çevreden mahrumiyet, sürekli yorgunluk, çevreye karşı tepkisizlik, agresiflik, sinirlilik, şiddete meyilim, yaratıcılığı- üretkenliği yok etme, tembelleşme, sağlık sorunları gibi sosyal, bilişsel, psikolojik ve fiziksel gelişimlerine zarar verdiği durumlar annelerin en çok şikayet ettikleri durumlardan olmaktadır.

G2: “Valla bilgisayar, telefon gibi araçların çocuklar için pek yararlı olduğunu düşünmüyorum. Çocukta iletişim kopukluğu oluyor. Düşününün iki saat telefonla meşgul oluyor bizimle hiç konuşmuyor.”

G5: “Tabletin çok büyük zararı var tembelleştiriyor. Eğer düzgün kullanılsa çok daha kötü sonuçlar doğuruyor. Sağlık açısından gözlere zarar veriyor. Çocuğun lavabo ihtiyacı olmasına rağmen o kadar bağlanmış ki onu gidermeye çalışmıyor. Açtır ama yemek yemiyor. (...) Bence faydası yoktur sadece eğitim amaçlıysa belki.”

G14: “(...) dün resim öğretmeni çocuğuma ödev verdi hayal kurduğunuz bir şeyi yapın diye şimdi bunlar artık hayal gücünü kullanamıyorlar. Kızım bilgisayarı açarak hayal gücünden oluşan resimlere baktı. Ondan sonra bir resim beğendi ona bakarak bir resim çizdi. Aslında yine hayal gücünü kullanmadı. Diyorum ki acaba olmasaydı hayal gücünü gerçekleştirir miydi? Muhakkak ki

gerçekleştirirdi. Bunun için zararları çok daha fazladır.”

Ebeveynler, günümüzde medya araçları ve internet kullanımının hızla artmasıyla çocuklarına örf, adet ve gelenek-görenek ve değerlerini aktarma konusunda zorlandıklarını ve çocuklarını yetiştirirken etkilerinin azaldığını belirtmektedir. Katılımcı annelerden G5 hanım dini açıdan çocuğunu yetiştirmeye çalışırken zorlandığını şu sözlerle ifade etmektedir.

G5: “Eskiden Kur’an a namaza daha çok bağlıydık şimdiki çocuklar örneğin çocuğuma Kur’anı ben getiriyorum oğlum arkadan televizyona bakıyor. Gözlerini televizyondan alamıyorum. Eskiden böyle bir şey yoktu ben kendimi hatırlıyorum televizyon . . . Yoktu ben okula gidiyordum o zaman teknoloji bu kadar gelişmemişti. Ama şu anda çocuklara bir harf öğretemiyorum. Kısacası teknoloji geleceği karartıyor ve karartacak. Oğlum artık bana niye daha büyük telefon almıyorsun diyor.”

Çocukluk dönemi gelişim dönemlerinin en önemli süreçlerinden biridir ki, bu dönemlerde çocukların, gördükleri, izledikleri, duydukları yaşadıkları olumlu ve olumsuz durumlar bilinçaltına itilerek daha sonra ki dönemlerde bir yansıma olarak ortaya çıkabilmektedir. Gelişen medyayla birlikte internetin kontrolsüz kullanımında çocukların karşısına pornografi, uyuşturucu, alkol, hırsızlık veya bu sanal ortamlarda tanımadıkları kişilerle yapılan sohbetler çocuklar için tehlikeli durumlar oluşturabilmektedir. Çocuklarının böyle bir durumla karşılaşmasını istemeyen katılımcılardan G13 hanım gibi anneler durumu şu şekilde ifade etmiştir:

G13: “Bence çocuklara bilgisayar alınır ama internetsiz. Çünkü internetli oldu mu İster istemez kötü şeylerde izleyebilir o anda izledikleri bilinçaltında kalır.”

Teknolojinin hızla geliştiği dijital çağda artık çocukların dünyaya geldiği andan itibaren teknolojiyle beraber büyüdüğünü gözlemlemekteyiz. Bu durum teknolojiyle büyüyen çocukların gelişim dönemlerindeki süreçleri düzenli bir şekilde geçirememesine ve çocuklar arasındaki yaş farkı durumunu ortadan kaldırabilmesine sebep olabilmektedir. Dijital medyanın gelişmesine bağlı olarak çocuklar arasındaki yaş farkının ortadan kalkması durumunu öğretmen olan G14 hanım şöyle ifade etmektedir:

G14: “3 yaşındaki oğlumla 13 yaşındaki oğlum arasında hiçbir fark yok. Benim bile bilgisayarda yapamadığım işlemleri üç yaşındaki çocuğum bile yapabiliyor fakat bazı durumlarda durum çok tehlikeli olabilmektedir mesela çocukların bilgisayarda, televizyonda, tabletlerde izledikleri çocuğun gelişim dönemine uygun olmayabilmektedir. Bunları izlemeye maruz kalan çocuklar daha sonraki gelişim dönemlerindeki öğrenmesi gereken bilgileri daha erken öğrenebilmekte bu durumda

çocukların gelişimi için sakıncalı olabilmektedir.”

Dijital medya araçlarının çocuklar üzerinde oluşturabileceği en büyük tehdit sosyalleşmeyi engellemesinin yanında gerçek ilişkilerden uzaklaşılması gibi olumsuzlukları barındırabilmesidir. Günlük hayatta anneler, çocuklarının tanımadığı bir kişiyle konuşmasını, iletişim kurmasını sakıncalı görürken, çocuklar dijital medya araçlarıyla sosyal medya üzerinde bu tehlikeye ve tehdiye çok açık olabilmektedirler. Ev hanımı olan G5 hanım bu duruma endişesini belirterek “facebook gibi sosyal paylaşım sitelerinde çocukların orda daha önce hiç tanımadığı kişiyle iletişim kurma olasılığını” dile getirerek birçok anne gibi duruma endişeyle yaklaşmıştır.

Çocuklar internette fazla zaman geçirirken, internetin birçok zararlarının yanında, okul çağındaki çocukların başarı durumunu da etkilediği bilinmektedir. İnternete ayrılan fazla zamanla çocuklar okul derslerine ayıracağı zamanı azaltarak, derse karşı isteksizliği meydana getirip çocukların çalışma sorumluluklarını da ortadan kaldırmaktadır. Birçok katılımcı annede çocuklarının okul başarısının düşmesinin sebebini dijital medya araçlarının kullanımına bağlayarak G13 hanım gibi okul çağındaki çocukların bilgisayarlara alıştırılmaması gerektiğini belirttiler:

G13: “komşularımın çocuklarını gördüm o çocuklar daha önce başarılıydılar. (...) Bilgisayar koydular ellerine cep telefonu bıraktılar elline bu çocuk gittikçe başarısını kaybetti. Çünkü neden ondan dolayı.”

Dijital medya araçlarının yaratmış olduğu olumsuz etkilerden çocukların korunmasında ebeveynlerin almış oldukları önlem, geliştirmiş oldukları yöntem ve çocuklarını bu olumsuzluklara karşı korumada sergilediği tutum ve yaklaşımlar dijital medya-çocuk ilişkisini anlama noktasında önem taşımaktadır. Bu sebeple saha araştırmasında ebeveynlerden annelere dijital medyanın olumsuzluklarına karşı aldığı almış oldukları koruyucu önemlerin neler olduğu sorulmuştur? Annelerin bu soruya cevaplarıysa teknolojik cihazların kapatılması, sınırlı bir şekilde kullanılması gibi önemler olmuştur. Katılımcı annelerin bir kısmı ise, çocuklarını dijital medya araçlarını kullanırken onları takip ve kontrol etme gibi önlemler alınmış olmasına rağmen, çocukların medya araçlarının zararlarından kesin bir şekilde korunamayacağını dile getirmişlerdir. Katılımcı annelerden G3 hanım durumu şöyle ifade etmektedir:

G3: “Hiçbir şey yapılamaz ne diyebilirim ki. Keşke tamamen engellene bilse.”

G13 gibi bir diğer anneler ise, çocukların internet tabanlı tablet ve bilgisayar gibi araçlarda karşılaşılabileceği tehlikelere karşı bilgisayar ve tabletin kapatılmasının yerine çocuk engelli prog-

ramların kullanılması gerektiğini düşünmektedirler.

Çocukları dijital medya araçlarının zararlarına ve bağımlılığına karşı korumada çocuk kullanıcılarının fiziksel ve mekânsal çevresi önemli bir faktör olarak görülmektedir. Yapmış olduğumuz saha araştırmasında annelerin birçoğu günümüzde ev yaşamının internet temelli olduğunu ifade etmişlerdir. Yani katılımcı annelere göre günümüzde çocuğun ev ortamında olması demek, çocukların bilgisayarda oyun oynaması, sosyal medyada gezinmesi demek olmuştur. Katılımcılar park, bahçe gibi çocukların doğal oyun alanlarının olmasına rağmen, çocukların bu alanlarda vakit geçirmediklerini dile getirmişlerdir. Bu açıdan katılımcı anneler bu alanların var olmasını çocukları teknolojinin zararlarından ve bağımlılık özelliğinden koruyabileceğini belirtmektedirler. Fakat annelere göre bu alanların yetersiz oluşu veya güvenli olmayışı çocukları daha çok ev ortamına mahkûm ederek dijital medyayla bütünleşmesine sebep olmaktadır. Katılımcılarımızdan G4 hanım yakındığı bu durumu şöyle ifade etmiştir:

G4: “Mahallemizde bir tek park var. Oda bize biraz uzak aslında uzaklığından ziyade çevre o kadar kötü ki onları dışarıya göndermeye bile korkuyoruz. Mahallemizde tinerciler ve esrar çekenler var.”

Aile kurumu çocukların ilk sosyalleşmesinin gerçekleştiği yerdir. Çocuk dünyaya gözünü açtığında ilk olarak ebeveynlerini tanır. Bu sebeple yaş ilerledikçe de ebeveynler çocuğa rol model olmaya başlar. Medya ve çocuk ilişkisinde ebeveynlerin rol model olma özelliği taşıdığından dolayı ebeveynler bu konuda dijital medya araçlarını bilinçli bir şekilde kullanarak bağımlılık seviyesine kendilerinin gelmemesi önemli bir durumdur. Bu durumu katılımcı annelerimizden G2 hanım şöyle ifade etmektedir:

G2: “Bence başta anne babalar kullanmasını bilmeli ve teknolojik cihazlara onlar bağımlı olmamalı. Çünkü çocuklar ailelerini örnek alırlar.”

Dijital medya araçlarının zararlı yönlerinden çocukları korumak adına ebeveynlere sorumluluklar düşmektedir. En önemli sorumluluklardan biri ise ebeveynlerin çocuklarını medya araçlarının zararlarından korumak adına aldıkları kararlar çevresinde beraber hareket etmeleri durumudur. Fakat ebeveynlerin daha çok yakındığı durum ise anne ve ya babadan birinin koyduğu kuralı çocuğun çiğnemesi halinde ebeveynlerin çocuğa yönelik yaklaşımlarında görüş birliği sağlanmamasıdır. Bu açıdan ebeveynler çocukların dijital medya araçlarını kullanımına karşı eşler arasında görüş birliği sağlanmaması çocukları daha fazla internet bağımlısı yapabileceğini belirtmeleridir. Katılımcı

annelerden G13’ün ortak kararlar noktasında eşiyile yaşadıklarını ifade etmesi bu açıdan önem taşımaktadır.

G13: “Kararlarımızı valla bazen birlikte alıyoruz bazen de almıyoruz. Ama çoğunlukla sorumluluğu bana ait babaya kalsa hayatta karışmaz. İşte oğlum niye ders çalışmıyorsun demiyor o açıdan çok ilgisiz. Yazılıdan düşük aldığımda ben çok sinirlenirim gerektiğinde çocuğa ceza verir gibi konuşurum. Seni babana söyleyeceğim diyorum. Akşam eve geldiğinde eşime anlattığımda ilgilenmiyor. Bu aslında iyi bir şey değil. Ben ne kadarda mücadele etsem babası da yanımda olmadıkça olmuyor.”

Bu bağlamda çocukların dijital medya araçlarını kullanımında annelerin dijital medya araçlarının zararlarından veya olası risk ve tehlikelerinden çocuklarını koruma amaçlı eşleriyle aldıkları ortak kararların ve bu kararların uygulanırken eşleriyle beraber hareket etmelerinin önemli olduğu görüşüne ulaşılmıştır.

Dijital Medya ve Aile İçi İlişkiler

“Çağımızın önemli buluşlarından biri olan internet günümüzde sayısı küçümsenmeyecek kadar çok insanın hayatında önemli bir yer tutmaktadır. İnternet’in en çok sosyal amaçlı kullanılıyor olması ve kullanım süresinin insanlar tarafından gittikçe artması konuya sosyolojik bir boyut kazandırmıştır. Bu açıdan bilgi teknolojilerinin en önemli yeniliği olarak her kesimden her bireyin rahatlıkla kullanabileceği internet yaşamın tüm alanlarını içine almış; birey, aile ve toplum yaşamını çok yönlü etkileyen iletişim aracı haline gelmiştir” (terapilife.net, 10.02.2017).

Annelerle yapılan görüşmelerde bilgisayar, tablet, akıllı telefon gibi internet tabanlı dijital medya araçlarının aile içi ilişkileri nasıl etkilediğini, annelerin bu süreçte tutumun nasıl olduğu veya nasıl olması gerektiği anlamak açısından annelere çeşitli sorular yöneltilmiştir. Bu soruları katılımcı anneler aşağıdaki gibi cevaplamışlardır.

Katılımcı annelerden G3 hanım dijital medya araçlarına ebeveynlerinde bağımlı olmasında aile içi ilişkileri aksatacağını belirterek şahit olduğu bir komşunu bu duruma örneklendirmiştir:

G3: “Benim evimin içinde yaşamadım ama şahit olduğum aileler var. Mesela çevremdeki ailelerinden birinde komşunun eşi eve işten geliyor karısı koltuğun üstünde telefonla uğraşıyor akli fikri telefonda yani ebeveynlerinde bağımlı olması aile içi ilişkileri etkiliyor.”

Ev hanımı olan G5 hanım dijital medya araçlarının aile içi ilişkilerine etkisi noktasında kardeşler arasında tartışmaların ve kavgaların yaratabileceğini belirterek çocuklarda söz dinlememe gibi davranış değişikliğini yaratabileceğini belirtmiştir:

G5: “Mesela çocuklar evdeki teknolojik cihazlar için kavga ediyorlar, bakkala gönderiyorum gitmiyor. Başından kalkmak istemiyor. Kalk banyo yaptırayım diyorum anne 5dk daha geleceğim diyor bu böyle uzuyor.”

G5 hanım dijital medya araçlarının günümüzde yaygınlaşmasına ve kullanım oranının artmasına yakınlıkla çocuklardaki bu teknolojik bağımlılığın ve aile içi ilişkilerde yaratmış olduğu sorunların temelini ebeveynlerin bu cihazlara bağımlı olmasına bağlamaktadır. Katılımcımız eşinin internet bağımlısı olması sebebiyle kendisini internette tanıdığı biriyle aldatması durumunu örnek göstererek dijital medya araçlarına bağımlılığın bir aileyi nasıl yıktığını ve bu durumların çocuklar üzerinde nasıl etkiler bıraktığını şöyle ifade etmektedir:

G5: “Aslında en kötüsü ebeveynlerin teknoloji bağımlısı olmasıdır. Eşim aşırı derecede internet bağımlıydı. Eşim bu bağımlılığıyla internet üzerinden beni teyzemin torunuyla aldattı ben bunu mesajlarda öğrenince kızın evine gittim bana ve oğluma şiddet uyguladılar. (...)Bu şiddet ortamında çocuklarım büyüyor ayriyeten onlarda şiddete maruz kalıyor. Şuan boşanma sürecindeyiz. Dün kızın evine gittim bana saldırdılar, vücudum morardı çocuğuma saldırdılar. Benim eşim 34 yaşında o kız 17 yaşında. Bu durumun sebebi eşimin internet bağımlısı olmasıydı.”

El sanatları hocası olan G14 hanım dijital medya araçlarına bağımlılığının artmasıyla aile içinde oluşan iletişim kopukluğunun geleneksel kültürümüz olan düğünlerde misafirlik ağırlamalarına da yansıtıldığını belirterek sohbet ortamının hem aile içerisinde hem de toplu alanlarda azaldığını belirtmiştir:

G14: “Doğru dürüst misafir karşıladığımız yok inan ki eşimle düğüne gittik bir baktım ki erkekler ellerinde telefon. Onlar oturmuşlar telefonun başında. Misafirliğe gittiğimizde de öyle herkesin elinde bir telefon var. Aile içinde de öyleyiz. Sohbet bile yok. Çocuğumun davranışları değişti. Konuşamıyorum onlarla. İletişim kuramıyoruz.”

Dolayısıyla bu görüşlerden yola çıkıldığında dijital medya araçlarının aile içi ilişkileri etkilediğini ve bu süreçten en çok etkilenen grubun çocuklar olduğu görüşüne ulaşılabilmektedir.

Çocukların Dijital Medya Araçlarını Kullanımında Kentsel Mekânların Önemi

“Çocuğun davranışları, kişilik, zekâ gibi özelliklerinden çok içinde bulunduğu mekânlar/fiziksel çevresi tarafından belirlenmektedir. Bu nedenle toplumun bireyi olmasında, sosyalleşmesinde ve gelişiminde çocuğun etkileşim içinde olduğu ve fiziksel çevresini oluşturan konut yakın çevresi, okul ve çocuk oyun alanları gibi kentsel mekânlar büyük öneme sahiptir” (Tandoğan, 2014, 19).

Günümüzde annelerin en sık şikâyet ettikleri konu çocukların bilgisayara, cep telefonuna, internette fazlaca zaman ayırmasıdır. Yapmış olduğumuz araştırmada katılımcı anneler çocukların doğal yaşam alanı olan park, bahçe gibi alanlarının güvensiz ve yetersiz olmasını bir nedenle de çocukların daha fazla dijital medyaya bağlandıklarını belirtmişlerdir. Katılımcı annelerden G4 hanım gibi diğer annelerde ikamet ettikleri evin mevkisinde çocukların dışarıda daha fazla zaman geçirecekleri alanların olmadığını belirterek yetersiz olan park alanlarının da güvensiz olduğunu belirtip bu alanlarda daha çok madde bağımlılarının bulunduğunu belirterek bu sebepten ötürü çocuklarını korumak adına evde daha fazla zaman geçirmelerini sağladıklarını belirterek çocukların ev ortamında medya araçlarıyla daha fazla zaman geçirmesine neden olduğunu belirtmişlerdir:

G6: “Burada sadece bir park var ama bence çocukların vakit geçirebilecekleri alanlar yeterli değildir. Mesela biz İstanbul dayken çocukların basketbol oynayacağı yerler vardı. Şuan burada böyle alanlar yok çocuğunu sokağa da çıkaramıyorsun. Bu nedenle de ev ortamında medya araçlarına bağımlı oluyorlar.”

Belediyelerin çocuklar için yapmış olduğu park alanlarının etrafında internet kafelerin olmasını ve internet kafelerin küçük yaşlardaki çocukları da almasını eleştiren annelerden G13 hanım bu durumun çocukları daha çok teknolojiye bağımlı hale getirebileceğini kendi çocuğu üzerinden anlatarak örneklendirmesi çocuk-medya ve kentsel çevre ilişkisi açısından önem taşımaktadır:

G13: “Burada bir parkımız var isteseler oynarlar ama parkın dört tarafı da internet kafelerle dolu. Oğlum kilolu olduğu için diyetisyen abur cubur yemesini engelledi. Ben onu takip ettim dedim ki bir şeyler mi yedin meğerse verdiğim 1tl ile internet kafeye gitmiş. Çocukların eline 50kr dahi geçse ağzından alıyorlar internete gidiyorlar. Benim oğlum 9 yaşında ben bundan şikâyetçiyim internete 18 yaşının altındakileri almamalılar. Buradaki internet kafelere 6 yaşındaki çocuklarda gidiyor.”

Ebeveynler, çocuklarının ev ortamında sosyal yaşantısından soyutlanmasını önlemek için çocukları ile ev ortamı dışında aktivitelerde bulunmakta veya çocuklarını sosyal aktivitelere yönlendirmek-

tedirler. Bu aktiviteler çocuğu dışarıda yemek yemeğe götürmek, alış-veriş merkezlerine gitmek, çocukları futbol, basketbol, yüzme vb gibi spor faaliyetlerine yönlendirmek. Fakat herkesin faydalanabilmesi gereken bu alanların azlığını belirten G1 hanım Batman da kent merkezinde bir tek AVM olmasını eleştirerek çocuklar için daha fazla sosyal aktiviteler barındıran alanlarının olması gerektiğini vurgulamıştır. Diğer bir açıdan gecekondu mahallede oturan annelerle de yapmış olduğumuz görüşmelerde buradaki annelerin kent merkezinde uzakta olduklarını sosyo-ekonomik durumlarının düşük olduklarını belirterek çocuklarının bu alanlardan faydalanamadığını belirtmişlerdir. Bu görüşlerden yola çıkıldığında ise, doğal çevreden ve güvenli olarak sosyal donatılardan yoksun kalan çocukların daha çok dijital medya araçlarına bağımlı olma ihtimalinin yükseleceği görüşüne ulaşılmaktadır.

Aile Eğitiminin Çocukların Dijital Medya Araçların Kullanımına Etkisi

Günümüzde çocuklar vakitlerinin birçoğunu, internet, bilgisayar, akıllı telefonlar... gibi teknolojik aletlerle geçirmektedirler. Çocukların vakitlerinin çoğunu bu medya araçlarının karşısında geçirdikleri süre içerisinde sağlıklı tercihler verebilmesine yardımcı olabilmek için ebeveynlerin çocuklarını takip etmeleri gerekir. Fakat ebeveynler çocuklarını takip ve kontrol ederken bir sorun ortaya çıkmaktadır. Bu sorunda günümüz çocukları ile bir önceki kuşak ebeveynlerin arasındaki bilgi farkıdır. Bu bilgi farkıyla ebeveynler dijital medya araçlarının kullanımıyla ilgili çocuklarına bilgi aktaracak düzeyde olmamalarıdır.

Yapılan çalışmada annelere yönelmiş olduğumuz “*Bazı ebeveynlerin internet ve bilgisayarı kullanım bilgisine sahip olmaması ya da çocukların ebeveynlerden fazla kullanım bilgisine sahip olması nasıl değerlendiriyorsunuz?*” soruyla annelerin eğitim düzeyleri ile vermiş oldukları cevaplar arasındaki fark gözlemlenmeye çalışarak çocuklara bu noktada etkilerin araştırılması amaçlanmıştır. Bir kurumda el sanatları hocalığı yapan G1 hanım çocukların ebeveynlerden daha fazla dijital medya araçlarının kullanım bilgisine sahip olmasını doğru bulmayarak bu durumun çocukları daha fazla tehlikeye açık bir hale getireceğini belirtmiştir:

G1: “Çocukların ebeveynlerden daha fazla teknoloji kullanım bilgisine sahip olmasını doğru değildir doğru bulmuyorum bana biraz muhtaç olsun ki ne yaptığını bileyim.”

Okuryazar olmayan G12 hanım ise eşiyle beraber bu medya araçlarının kullanım bilgisine sahip olmamasını belirtmesine rağmen çocukların ebeveynlerden daha fazla dijital medya araçlarını kullanım bilgisine sahip olma durumunu olumlu bir şekilde karşılayarak çocukların teknolojik

araçların zararlarıyla baş başa kalması durumunu göz ardı etmişlerdir:

G12: “Onaylıyorum. İnsan ne bilse iyidir. Çocuğumun benden daha fazla bilmesi iyi bence”

Çocuklarla anneler arasında kuşak farkının olması yani annelerin dijital medya araçlarının kullanım bilgisine çocukları kadar sahip olmaması annelerin durumu değerlendirmesinde etkili olmuştur. G12 hanım gibi durumu değerlendiren ev hanımı G4 hanım çocukları arasındaki kuşak farkını göz önünde bulundurarak kendisinin medya araçlarına çocukları kadar hakim olamadığını belirterek günümüzde çocukların daha aktif ve her şeyin bilgisine daha fazla sahip olduğunu böylelikle de çocukların ebeveynlerden daha fazla kullanım bilgisine sahip olma durumunu olumlu karşıladığını belirtmiştir. Dolayısıyla G12 hanım gibi G4 hanımda çocukların dijital medya araçlarının risk ve tehlikelerle karşı karşıya kalma durumunu göz ardı etmiş bulunmaktadır. :

G4: “Valla benim bilgim yok. Ablaları ve ağabeyleri biliyor. Şimdi çocuklar bizden daha fazla kullanmayı biliyorlar. Bir çocuğun anne ve babasından daha fazla teknolojik bilgiye sahip olması bence doğru çünkü biz hiçbir şey bilmiyoruz.”

Eşinin internet bağımlısı olduğunu ve bu sebepten aile içerisinde sorunlar yaşadığını belirten ev hanımı G5 hanım medya araçlarının getirdiği zararları eşinden dolayı bildiği belirterek çocukların ebeveynlerden daha fazla medya araçlarının kullanım bilgisine sahip olma durumu doğru bulmadığını belirtmiştir. Katılımcı anneye göre, ebeveynlerin medya araçlarının kullanım bilgisine sahip olmadığı durumlarda çocukları yönlendirecek kimsenin olmayacağını ve aile içerisinde sorunlar oluşturabileceğini şöyle ifade etmiştir:

G5: “Bence ailelerin bilmesi daha iyidir çünkü çocuklara daha faydası olur. Çocuk eğer bilse çocuk yalnız başına kalmış anne babasız gibi olur. Geçen gün eşim eve bir laptop getirmişti inanın çocuklarım kullanmak için birbiriyle kavga ettiler. O diyor bunu açacaksın diğeri diyor bunu açacaksın.(...)”

Diğer bir katılımcımız olan G8 hanım bazı durumlarda çocuklarının bilgisi olma durumunun ebeveynler için iyi olabileceğini belirtmiştir:

G8: “Aslında kötüdür ama bazen çocuğumuzun bize bilgisayar konusunda yardımcı olması bir açıdan iyidir.”

Bu görüşlerden yola çıkarak çocukların dijital medya araçlarını kullanımında annelerin eğitim durumunun ve bilinçlilik düzeylerinin etkili olduğu görülmektedir.

Sonuç Öneriler

Günümüzde hızla yaygınlaşan internet tabanlı akıllı telefon, bilgisayar, tablet gibi yeni medya araçları bir yandan insan hayatında kolaylıklar sağlarken diğer yandan da kontrolsüz ve bilinçsiz kullanım sonucunda risk ve tehlikeleri beraberinde getirmektedir. Medya araçlarında karşılaşılan bu risk ve tehlikelerin boyutları ebeveynler tarafından kısmen fark edilebilirken, çocuklar ise bu tehlike ve risklerin boyutlarını fark edemezler. Dolayısıyla dijital medya araçlarının yarattığı risklerden en fazla etkilenen grubu henüz medya okuryazarlığı edinememiş olmalarıyla çocuklar oluşturmaktadır. Bu durum karşısında ise ebeveynler çocukları için kaygı ve endişe taşımaktadır.

Yapılan araştırmada Batman ilinin üç mahallesinde (Gültepe, Cudi, Yeşiltepe) ebeveynlerden annelerle yapılan görüşme ve gözlemler sonucunda varılan temel sonuç; günümüzdeki çocukların dijital medya araçlarını kullanımın 6 yaşından daha erken yaşlara düştüğü görülmektedir. Çocukların teknolojik cihazları çok fazla ve aşırı kullandığı, teknolojik cihazların gelişip yaygınlaşması sonucu çocukların bu cihazlara erişiminde ebeveynlerin ekonomik durumunun eskisi kadar ayırıcı bir etken olmadığı, dijital medya araçlarının çocukların gelişimine olumsuz etkilerinin daha fazla olduğu, çocukların gelişimsel dönemlerini sırasına göre sağlıklı bir şekilde geçiremediği gibi görüşlerin hakim olduğu görülmektedir.

Günümüzde hızlı bir şekilde yaygınlaşan dijital medya araçları çocukların psikolojik, bilişsel, fiziksel, ahlaki gelişimlerine etkilerinin yanı sıra sosyal gelişimlerine de önemli etkiler yarattığı bilinmektedir. Sanayileşmeyle beraber gelişen modern yaşamla birlikte değişen aile yapısı, değişen yaşam tarzı değişen aile, komşuluk, akrabalık, arkadaşlık ilişkileri ve bu ilişkilerin günümüzde azalması çocukların dijital medya araçlarıyla daha fazla zaman geçirmesini kaçınılmaz hale getirmiştir. Dolayısıyla dijital medya-çocuk ilişkisine bakıldığı zaman günümüzde çocukların internet tabanlı tablet, akıllı telefon, bilgisayar gibi araçlarla zamanlarının çoğunu geçirmesi çocukları sosyal çevreden mahrum, asosyal bir duruma getirmektedir. Bu duruma bakıldığı zaman geleneksel dönemde çocukların sosyalleşmesinde ebeveyn ve çevrenin önemli bir etkisi var iken günümüzde ise etkisinin azaldığını görmektedir. Maalesef çocuklar için artık yeni sosyalleşme mecrasının dijital medya ortamı olduğu söylenebilir. Fakat dijital medya ortamının özellikle çocuklar için pekte masum bir ortam olduğu söylenemez. Özellikle dijital medya ortamında çocukların izlediği videolar, oynadığı oyunlar, yapmış oldukları sohbetler, çocukların suça ve şiddete yönelim, taciz ve çocuk istismarına uğrama gibi pek çok tehlikeli durumlarla karşı karşıya kalmasına sebep olabilmektedir. Günümüzde ebeveynler bu duruma endişeyle yaklaşmaktadır.

Çocukların internet tabanlı dijital medya araçlarında fazla zaman geçirmesi medya araçlarının birçok zararlarının yanında, okul çağındaki çocukların başarı durumunu da etkilediği bilinmektedir. İnternete ayrılan fazla zamanla çocuklar okul derslerine ayıracağı zamanı azaltarak derse karşı isteksizliği meydana getirmesi, çocukların çalışma sorumluluklarını da ortadan kaldırmaktadır. Alan araştırmasında birçok annenin çocuklarının okul başarısının düşmesinin sebebini dijital medya araçlarının kullanımına bağlaması medya araçlarının okul başarısı üzerinde olumsuz etkisinin olduğunu göstermektedir. Çocukların dijital medya araçlarının olası risk ve tehlikelerine karşı korunmasında ebeveynler önemli bir rol oynamaktadır. Çocukların ilk sosyalleşmesinin gerçekleştiği aile kurumunda ebeveynler hem çocuklar için rol model olabilmekteyken hem de bilgi ve deneyimleriyle çocukların sağlıklı yetiştirilmesinde önem taşımaktadır. Bu açıdan dijital medya-çocuk ilişkisinde ebeveynlerin rolü önemlidir. Fakat yeni gelişen dijital medya araçları ebeveynlerle çocuklar arasında kuşak farkı oluşturmaktadır. Ebeveynler ile arasında kuşak farkı olan çocukların ebeveynlerinin dijital medya araçlarının olası risk ve tehlikeleri konusunda bilinçli olmamaları çocukları daha fazla tehlikeye açık hale getirmektedir. Yapılan görüşmelerde de annelerin medya okuryazarlığı konusunda eğitilmiş olmasının çocukların dijital medya araçlarını kullanımlarını etkilediği ve çocukların olası tehlikelere karşı ne kadar açık olduğu gözlemlenebilmiştir. Özellikle okuryazar olmayan, medya okuryazarlığı konusunda bilgi ve deneyimi olmayan annelerin çocuklarının olası risk ve tehlikelere açık olduğu gözlemlenmiştir.

Sonuç olarak günümüzün çocukları geleceğin yetişkinleri olacağından medya okuryazarlığı konusunda anne, baba ve öğretmenlerin bilinçlendirilmesi önem taşımaktadır. Sahada annelerle yapılan görüşme ve gözlemlere dayalı olarak çocukları dijital medya araçlarının tehlikelerine karşı korumada ve bu riskleri azaltmada yapılması gereken bazı öneriler aşağıda sıralanmaktadır:

- Çocukların dijital medya araçları kullanımında ebeveynler tarafından süre sınırı konulması
- Ebeveynler çocuklarıyla birlikte bolca vakit geçirmesi ve sosyal aktivitelere katılması
- Dijital medya araçlarının tehlikelerine karşı korumasız ve açık olan çocukların dijital medya araçlarını ebeveynlerinde görebileceği ortak paylaşım alanlarında ebeveyn gözetiminde kullanılması
- Ebeveynlerin çocuklarıyla sürekli iletişim halinde olması
- Çocukların sanat, kültür, spor gibi sosyal aktivitelere yönlendirilmesi gibi öneriler bu çalışma kapsamında sunulabilir.

Kaynaklar

- Dursun, C. (2019). Ebeveynlerin çocuklarını sosyal medyada teşhiri: Çocuk hakları bağlamında bir değerlendirme. *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, 4(8), 195-208.
- Işık, M. (2018). *İletişim bilimine giriş* (2nd ed.). Konya: Eğitim Yayınevi.
- islam-tr.org. (09.08.2010). Retrieved 3 12, 2020, from <https://islam-tr.org/konu/6-12-yas-cocugunun-gelisimsel-ozellikleri.16396/>
- Kümbetoğlu, B. (2012). *Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma* (3rd ed.). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Muslu, G. K., & Bolışık, B. (2009). Çocuk ve gençlerde internet kullanımı. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 8(5), 445-450.
- Numanoğlu, G., & Bayır, Ş. (2012). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin sınıf düzeylerine göre internet kullanımları. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10(2), 295-323.
- Özen, Ö., & Kartelli, F. (2017). Türkiye'de yayın yapan çocuk kanallarında yayınlanan çizgi filmlerdeki şiddet olgusunun analizi. *Marmara İletişim Dergisi*, (27), 81-93.
- Tandoğan, O. (2014). Çocuk için daha yaşanılır bir kentsel mekan: Dünyada gerçekleştirilen uygulamalar. *Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi E-Dergisi*, 9(1), 19-33.
- terapilife.net. (10.02.2017). Retrieved 3 11, 2020, from <https://terapilife.net/tag/aile-ici-iliskiler/?cv=1>
- Türk, E. (2020). *Petrol, göç ve değişim: Batman kentleşmesi*. Konya: Çizgi Yayınevi.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (9th ed.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.